

Článok bol uverejnený po úprave v týždenníku Súvislosti a aj dnes zostáva aktuálny

Zrušme všetky výnimky

(A prečo nezrušiť hneď celé zákony?)

V poslednom čase často počujeme argumenty našich súčasných „odborníkov“ o tom, čo je systémové a čo nesystémové riešenie. Najnovšie prezentované názory sú tie, že **výnimky sú nesystémové**, lebo „zaťažujú systém“ finančne a sú náročné na administratívu.

Tento pohľad je úzko „ekonomický“ a vôbec nerešpektuje fungovanie systému ako celku, lebo „tiežodborníci“, ktorí ho prezentujú, chápu fungovanie systému zredukovane. Systém – to je pre nich prevažne jedna jeho časť – a to ekonomický podsystem. Všetko vidia len cez peniaze (ktoré by mohli získať hlavne pre seba) – a v tom je ich obmedzenosť. Aj samotnú ekonomiku chápu zredukovane – teda chcú len „ušetriť“ čo najviac peňazí. To, že napríklad i čas možno šetriť, im ani nenapadne! (podrobnejšie ďalej) Cieľom fungovania celej spoločnosti má byť podľa nich „blahobyť“, aj to však len pre niekoho a nie pre všetkých, ktorí si to zaslúžia! Keďže však ide o zákony, malo by ísť predovšetkým o spravodlivosť.

Podľa našich „odborníkov“ je napríklad 19%-ná daň pre všetkých oveľa spravodlivejšia – zrazu propagujú jednotný prístup, ktorý v minulosti tak odsudzovali a tvrdia, že predsa základ dane je iný. Ale nikto z nich nehovorí o tom, **naokoľko spravodlivé je skutočné odmeňovanie za prácu** – teda suma, z ktorej sa má daň vypočítavať! Keby dostal každý človek za svoju prácu toľko, koľko si naozaj zaslúži (kto a ako to určuje?), možno vtedy by sa dalo uvažovať o tom, že to môže mať niečo spoločné so spravodlivosťou... Rozdiely dnes existujúce pri odmeňovaní v rôznych povolaniach neobstoja ani logicky, ale ani vedecky. Viete o tom, že by **niekto dokázal, ktoré povolanie je dôležitejšie než iné** a preto má byť aj diametrálne odlišné (vyššie) hodnotené než iné povolania? Nech sa ozve a vysvetlí nám to! Vysvetlenie, že takúto dôležitú otázku má vysvetliť „trh“ **bez rozumného, všestranného a citlivého ľudského posúdenia**, nemôže človek so zmyslom pre skutočnú spravodlivosť prijať. Keby sme išli viac do hĺbky problému – teda skúmali, ktoré povolania sú pre spoločnosť dôležitejšie než iné (bankári? poľnohospodári? herci? učitelia? futbalisti?...), ktoré povolanie by bolo práve tým „najdôležitejším“? A bolo by to práve povolanie, ktoré by nám ako prvé najviac chýbalo? Keby sme hlbšie a systematicky skúmali význam, výkony a výsledky práce ľudí (politikov a ekonómov zvlášť) a jej reálne odmeňovanie, tvrdili by naďalej títo „odborníci“, že je všetko v poriadku? Že **východiskové platy pre rovnú daň** sú spravodlivé? Ako by si obhájili svoje vlastné „spravodlivé“ platy? Veľmi zvláštny „meter“ majú veru na spravodlivé riešenia!

Prečo sa mnohí stále oháňajú „zásadou“, že o platoch sa nepatrí hovoriť? Prečo? – lebo by sa odhalila nespravodlivosť ich „určovania“ (keď si niekto stanoví plat sám sebe!?!). Keby boli platy prevažne spravodlivé, prečo by sa o nich nemohlo hovoriť?

Naši novodobí „odborníci“ **rušia výnimky v zákonoch** – čo dokazuje nielen ich nevzdelanosť, ale i bezcitnosť. **Výnimky sa síce dajú v zákonoch ľahko zrušiť – ale v skutočnosti budú naďalej existovať!** Ale už budú potlačené a možno i „umlčané“! (Výnimka = človek so svojím problémom.) Každý človek je predsa výnimočný – a to by malo byť pre rozvoj systému prínosom, ale len vtedy, keď to systém (a ten, kto ho riadi) využije vo vlastný prospech) teda, keď bude výnimočnosť každého z nás (v pozitívnom zmysle) rešpektovať. **Keď bude systém výnimočnosť ľudí (prvkov) potláčať a umlčovať, sám si tým bude spôsobovať poruchy svojho fungovania.**

Čím je predsa spoločnosť zložitejšia, čím viac sa (pozitívne?) rozvíja, tým viac výnimočných situácií a problémov v nej vzniká. A tým viac individualít s vlastným pohľadom v nej pôsobí. To si vyžaduje predvídavé, pružné a tvorivé riešenie – s ohľadom na konkrétnu situáciu. Áno, riešenie je dobré, keď je **jednoduché, ale nie zjednodušené!** V tom je veľký rozdiel!

Pozrime sa na problém z iného konca:

Od učiteľa v škole sa vyžaduje humánný, individuálny prístup k žiakovi. Ani jednému z našich politikov či ekonómov by sa určite nepáčilo, keby práve k jeho dieťaťu pristupoval učiteľ tak, ako oni pristupujú k nám občanom, teda „hádzal ich do jedného vreca“ s ostatnými žiakmi. Každý rodič očakáva zohľadňovanie psychických a fyzických dispozícií práve toho svojho dieťaťa! Učiteľ či vychovávateľ sa majú zaujímať o to, aké podmienky má žiak v rodine na prípravu na vyučovanie, či mu má kto pomôcť, akým spôsobom možno rozvíjať osobnosť práve daného žiaka, či akých má priateľov. Toto všetko treba zohľadňovať pri požiadavkách na žiaka a pri jeho hodnotení. Aké by bolo pre učiteľa jednoduché, zrušiť v triede výnimky“ a hodnotiť všetkých rovnakým metrom!

Rozpor nastáva v tom, že škola má rozvíjať osobnosti individuálnym prístupom, ale keď sa títo ľudia stanú dospelými a prídu na VŠ, či do zamestnania, málokde je rešpektovaná ich osobnosť v plnej šírke a málokde sa uplatňuje aj v dospelosti individuálny prístup. Každý musí stíhať všetko v rovnakom čase, čo možno najrýchlejšie (kvalita a dôkladnosť nie sú až také dôležité – nech si hovorí kto chce, čo chce!), úrady ani zamestnávateľov nezaujímajú, čo kto a kedy urobil pre iných, kto má aké individuálne potreby a zvláštnosti, kedy si napríklad potrebuje oddýchnuť (jeho biorytmus) – aby podával vyšší výkon, aké má práve rodinné či zdravotné problémy a už vôbec nie – charakter človeka!

Pre všetkých platia tie isté – jednotné – kritériá – bez výnimiek! Niekoľko by mohol protestovať, že „práveže neplatia!“ Ale: Mali by? **Aká je vlastne „dokonalejšia“ spoločnosť? S výnimkami alebo bez výnimiek?**

Prečo bola vlastne zrušená jednotná škola? Nebolo by s ňou hneď všetko jednoduchšie a finančne (administratívne) menej náročné? Skutočnosť je taká, že množstvo činností

a povinností sa v školstve rozšírilo, naložili sa školským pracovníkom „na plecía“, ale túto prácu navyše nikto primerane neohodnotil!

Prečo nedotiahnuť zrušenie výnimiek aj do ďalších absurdností? Zrušme celú pestrosť nášho života! (A či nejde práve o to, znemožňovať združovanie ľudí a umlčať ich hlasy?)

Podobné „zákony“ môžu založiť prax, „hodnotiť“ ľudí bez jej hlbšieho skúmania, poznania príčin, priebehu a výsledkov tejto činnosti. Čo má byť na takomto „riešení“ „systémové“? Čo je to už len za „SYSTÉM“, ktorý má takto lepšie fungovať?

Spoločenský systém – to je vzájomné pôsobenie mnohých jeho podsystémov,, ktoré by mali fungovať na základe vzájomnej kooperácie. Žiaľ, naši „odborníci“ uplatňujú stále pohľad založený na podradenosti a nadradenosti. Každý podsystém (špeciálny, nie podradený!) má svoje vlastné ciele, ktoré ale nemôže „vnucovať“ tým ostatným! To sa však deje, lebo ekonomický (špeciálny) systém vnucuje ostatným, aby merali svoju činnosť len peniazmi! **Keď však „ušetříme“ peniaze, ale zároveň stratíme čas, záujem a nadšenie človeka – čo tým skutočne získame?**

Naši „odborníci“ sú už, zdá sa, takí zaslepení, že úplne zabudli, aké dôležité pre zvyšovanie „ziskov“ sú aktivita, iniciatíva a spokojnosť! A čo tak čas? To už nie sú peniaze? **V šetrení časom netreba vidieť ekonomickú hodnotu?** Prečo musí človek všade kam príde, strácať toľko drahocenného času? Tu začnite šetriť, vážení páni! V tomto smere niečo vymyslíte! Koľko peňazí by sa možno ušetrilo, keby existoval zákon „o šetrení času toho druhého“ (alebo ak chcete o „kradnutí“)? Keby musel ten, kto iného zbytočne niekam „preženie“, zaplatiť povedzme 50-násobok straty, každý by si asi poriadne rozmyslel, ako svoju prácu lepšie zorganizovať! Keby ľudia získali „stratený“ čas, mohli by sa viac venovať svojej rodine, záľubám, odpočinku, či vzdelávaniu – boli by určite nielen spokojnejší, ale aj zdravší! A opäť by sa ušetrilo. Uvedomili si naši „odborníci“, koľko chorôb a teda strát spôsobujú časové stresy? Keď ich nebudeme odstraňovať (zásadným systémovým riešením), tak i napr. choroby budú pribúdať – a neušetříme nič!

Sú naši „odborníci“ schopní pochopiť takéto a podobné súvislosti? Asi nie, keď ich nechcú zohľadniť v zákonoch! (Dodatok: Hlavne, že sú „manažérmi“!)

O „modernom“ myslení spomínaných „odborníkov“ svedčí aj ich občasné hlásenie sa k myšlienke „klasikov“, že „posilňovať treba prioritne vždy najslabšie ohnivko reťaze“ – a touto myšlienkou sa očividne stále riadia, aj keď prax ukazuje jej prekonanie. Kam doteraz viedol taký prístup, keď prioritná bola len niektorá oblasť? K tomu, čo všetci vidíme: Oblasť, ktoré sa medzitým zanedbali je stále viac a sú stále v horšom stave. Je vôbec možné určiť presné poradie, v akom sa treba venovať jednotlivým oblastiam nášho života? Je to začarovaný kruh, na „zrušenie“ ktorého by naši „odborníci“ mali hľadať v dnešnej dobe už nové systémové prístupy.

V prvom rade by sa mali vyvarovať základnej chyby: vnucovať ostatným len svoj jediný možný „demokratický“ pohľad – bez diskusie! Kľúčom iného jednoduchého (ale nie zjednodušeného!), účinného, ale hlavne oveľa spravodlivejšieho prístupu je **rovnomerná pozornosť všetkým**

oblastiam (špeciálnym systémom). Nech sa to zdá akokoľvek paradoxné, ale až keď zabezpečíme všetkým a každému rovnomerné podmienky pre fungovanie (nie spôsobom kto si koľko „uchmatne“) – len vtedy sa postupne môžu vyrovnáť príliš veľké **rozdiely, ktoré vnášajú do fungovania systému nespravodlivosť – a znefunkčujú ho**. Len vtedy bude môcť fungovať celý systém i každá jeho časť efektívne, keď pochopíme, že všetky profesie (Dodatok: ale nie tie, ktoré niekto vymyslel len kvôli zárobku!) sú pre spoločnosť rovnako dôležité (nejde o ich veľkosť), že každá činnosť má svoje miesto, cieľ a zmysel!

Hlavný cieľ musí byť pritom pre všetky oblasti rovnaký – a práve o to ide! Aký je v súčasnosti tento cieľ? Prijali vôbec všetky oblasti nejaký cieľ za „svoj“? Postarali sa najvyšší predstavitelia (ministri) o to, aby sa s cieľmi stotožnilo čo najviac ľudí, ktorí by ich mali realizovať? Diskutoval s nimi o tom niekto? Ako to, že naši „odborníci“ nevedia, že toto je tiež jedna z najdôležitejších podmienok systémových opatrení!? Mnohí máme takú skúsenosť, že síce „norma prešla medzirezortným pripomienkovým konaním“, ale s odborníkmi v rámci rezortu sa nikto neporadil!!

Odborníci z rezortov, s ktorými často nie je záujem diskutovať, by mohli upozorniť na mnohé špecifiká, ktoré by mali byť zapracované do zákonov a iných právnych noriem, aby boli kvalitnejšie.

Keď zákony nezahrnú do seba možné výnimky (špecifiká), alebo nedajú aspoň možnosť uplatniť si individuálne riešenie – **nebudú ani dokonalejšie, ani spravodlivejšie!** Zákony, ktoré chcú vylúčiť výnimky, nemôžu prispievať ani k zdokonaleniu ľudí, ani k ich efektívnejšej činnosti.

Práve naopak: Ľudia „poznačení“ nespravodlivosťou, bezmocní, odstrčení, nepochopení – môžu svojím vplyvom na svoje okolie v konečnom dôsledku i úplne znemožniť realizáciu cieľov vytýčených „zhora“, ale bez dostatočnej podpory „zdola“.

Nerešpektovanie výnimiek – to je dávno „zavrnutá“ jednotnosť, ale len tam, kde to naším „odborníkom“ vyhovuje, teda tam, kde svojimi obmedzenými vedomosťami a zreteľne i cítením (alebo je to charakter?) nie sú schopní pochopiť a nachádzať skutočne spravodlivé riešenia – pre väčšinu a nielen pre „vyvolených“.

Naopak rešpektovanie výnimiek – znamená humánný prístup k človeku a vytváranie podmienok pre rozvoj jeho osobnosti! A tým aj pre rozvoj systému, ktorého cieľom ďalej už nemôže byť finančný a materiálny zisk. Musí sa ním stať hľadanie komplexných riešení a spolupráca všetkých, ktorým nejde len o riešenia individuálne a egoistické.

Jarmila Blažeková

Bratislava, máj 2005 (Týždenník Súvislosti)